

تأثیر اجتناب مالیاتی بر هزینه بدهی با تمرکز بر نقش تعدیل‌کنندگی ساختار مالکیت در شرکت‌های تولیدی

ساینا امیدی اصل

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت مالی، دانشگاه دانش البرز، قزوین، ایران.

sainaomidi1998@gmail.com

دکتر فرناز ضیاء

دکتری حسابداری، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

farnazzia@yahoo.com

شماره ۱۰۴ / تابستان ۱۴۰۴ (جلد دوم) صص ۸۴-۹۷
چشم انداز حسابداری و مدیریت (دوره هشتم)

چکیده

مطالعه حاضر بر پایه بررسی ارتباط بین اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی با تأکید بر نقش ساختار مالکیت شرکت‌های تولیدی بنا نهاده شده است. بدین منظور؛ اطلاعات ۲۴ شرکت تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای یک دوره ده ساله (از ابتدای سال ۱۳۹۳ تا پایان سال ۱۴۰۲)، استخراج، متغیرهای پژوهش محاسبه و آزمون‌های آماری لازم صورت گرفت. روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی بوده و طرح آن از نوع تجربی و با استفاده از رویکرد پس‌رویدادی است. در ادامه به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش، از رگرسیون خطی چند گانه که مبتنی بر داده‌های ترکیبی بوده، استفاده شد. یافته‌های پژوهش؛ حاکی از آن بود که میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی ارتباطی مثبت و معناداری وجود داشته و ساختار مالکیت بر ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی تأثیر معناداری دارد.

واژگان کلیدی: اجتناب مالیاتی، هزینه بدهی، ساختار مالکیت، شرکت‌های تولیدی.

مقدمه

یکی از منابع مهم درآمدی دولت‌ها، مالیات است که علاوه بر اینکه بخش عمده‌ای از هزینه‌ها را تامین می‌کند، بعنوان ابزار مناسب مالی برای کنترل اقتصاد نیز بکار گرفته می‌شود. هنگامی که در سطح جامعه با رشد نقدینگی مواجه می‌شویم دولت می‌تواند با افزایش نرخ‌های مالیاتی موجبات کاهش نقدینگی و تورم^۱ را فراهم آورد و اگر رکود و کم‌تحرکی و عدم رونق اقتصادی را در اقتصاد شاهد باشیم، مسئولان می‌توانند با کاهش نرخ‌های مالیاتی شکوفایی اقتصاد را به جامعه برگردانند. بدین ترتیب مالیات می‌تواند یکی از ابزارهای مهم مالی و به عنوان سوپاپ اطمینان اقتصادی کارکردهای مطلوبی برای جامعه به همراه داشته باشد. همچنین مالیات نقش مهمی در توزیع عادلانه درآمد و توزیع مجدد ثروت دارد. دولت‌ها با اخذ مالیات از ثروتمندان و توزیع آنان در قالب کمک‌های بلاعوض و اعانات و پرداخت یارانه به افراد کم درآمد جامعه در برقراری عدالت اجتماعی نیز نقش موثری ایفا نمایند (هوگان و نوگا^۲، ۲۰۱۰). اجتناب از مالیات، از خलाهای قانونی در قانون مالیات‌ها نشأت می‌گیرد. در اینجا فرد به منظور کاهش قابلیت پرداخت مالیات، خود دنبال راه‌های گریز می‌گردد. مثلاً درآمدهای نیروی کار را در قالب درآمد سرمایه نشان می‌دهد که از نرخ پایین‌تری برای مالیات برخوردارند. در اجتناب از مالیات، مؤدی مالیاتی دلیلی ندارد نگران احتمال افشا شدن باشد، چرا که او الزاماً تمامی

¹ Inflation

² Hogan & Noga

مبادلات خود را با جزئیات آن البته به شکل غیر واقعی، یادداشت و ثبت می‌کند. در واقع، عوامل اقتصادی با استفاده از روزه‌های قانون مالیات و بازبینی در تصمیمات اقتصادی خود تلاش می‌کنند تا بدهی مالیاتی خود را کاهش دهند (گولسن و کارا^۱، ۲۰۱۹). آنجا که اجتناب از پرداخت مالیات فعلیتی به ظاهر قانونی است، از این رو بیشتر از فرار مالیاتی در معرض دید است. به عبارت دیگر، اجتناب از مالیات، یک نوع سوء استفاده رسمی از قوانین مالیاتی است. این مقوله به بررسی و یافتن راه‌های گریز از پرداخت مالیات در قوانین مالیاتی مرتبط می‌شود که مؤدیان به آن وسیله خود را به نحوی از افراد مشمول مالیات کنار می‌زنند. بنابراین اجتناب مالیاتی، قانونی و برای کاهش تعهدات مالیاتی فرد با دور زدن قانون یا استفاده کامل از ظرایف قانونی است، اما تقلب یا فرار مالیاتی، غیرقانونی و مبادرت عمدی به اعمال خلاف قانون مانند گزارش غیر واقعی درآمد و فروش، کسورات و تنظیم اظهارنامه‌ها است. نظام مالیاتی در شرایط آرمانی، باید قابلیت مقابله با هر دو نوع فرار مالیاتی را داشته باشد (ارقا و همکاران^۲، ۲۰۱۹). از طرفی؛ در دنیای واقعی که بنگاه‌ها و شرکت‌های اقتصادی در آن فعالیت می‌کنند، بهینه‌سازی منابع مالی و توجه به سررسید بدهی‌ها از مهمترین مسائل آنهاست. بهینه‌سازی منابع مالی باعث حداکثر کردن بازدهی می‌شود. شرکت‌ها برای تامین مالی تنها از یک منبع (سرمایه یا بدهی) استفاده نمی‌کنند؛ بلکه ترکیبی از آن‌ها را بکار می‌برند. نکته مهم این است که شرکت‌ها در جهت دستیابی به اهداف اصلی خود، باید کدامیک از منابع مالی را انتخاب کرده و چه میزان از آن منبع را در ترکیب سرمایه خود استفاده کنند. قطعاً شناسایی راه‌های مختلف تامین مالی و بهره‌گیری از ابزارهای مناسب مالی، مدیریت را در اتخاذ تصمیمات صحیح‌تر و کسب منافع بیشتر برای شرکت‌ها یاری خواهد نمود و استفاده بهینه از منابع مالی به مدیران این فرصت را خواهد داد تا ارزش کلی شرکت و ثروت صاحبان سرمایه را افزایش دهند. مطالعه حاضر؛ استدلالی را مطرح و به صورت تجربی آزمایش می‌کند که بر مبنای آن اعتباردهندگان احتمالاً بدهی‌های با سررسید کوتاه‌تر را به شرکت‌های مالیات‌گریز می‌دهند تا بتوانند مرتباً ریسک مرتبط با مالیات را در قرارداد بدهی ارزشیابی مجدد نمایند (سکین^۳، ۲۰۲۰). ما با استفاده از نرخ‌های مالیات موثر و مزایای مالیاتی نامطمئن به عنوان شاخصی برای مالیات‌گریزی در می‌یابیم که شرکت‌های مالیات‌گریز نسبت بالاتری از بدهی کوتاه مدت را در مقایسه با سایر شرکت‌ها دارند. یافته‌های تجربی همچنین نشان می‌دهند که شرکت‌های با موقعیت‌های مالیاتی ناپایدار و دارای وابسته‌هایی در کشورهای مساعد از نظر شرایط مالیاتی با احتمال بیشتری بدهی با سررسید کوتاه می‌پذیرند. یافته‌های تجربی حاکی از آنند که فراوانی مذاکره‌های مجدد برای بدهی، مواجهه شرکت‌های مالیات‌گریز با شوک‌ها در تأمین اعتبار را افزایش می‌دهد و این در تقاضای بالاتر آنها برای وجه نقد نقش دارد. یافته‌های گذشته حاکی از آنند که شرکت‌های مالیات‌گریز قراردادهای بدهی خصوصی با شرایط و مفاد محدودکننده غیر مرتبط با قیمت به شکل شروط خاص و وثیقه دارند. اما شواهد تجربی محدودی در رابطه با اتکای اعتباردهندگان روی سایر شروط و مفاد غیر مرتبط با قیمت مثل سررسید بدهی وجود دارد که به طور معمول به عنوان یک ابزار نظارتی هم در قراردادهای عمومی و هم خصوصی به کار گرفته می‌شود (ها و همکاران، ۲۰۲۴). هدف پژوهش حاضر، تحلیل ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی با تأکید بر نقش ساختار مالکیت شرکت‌های تولیدی می‌باشد.

مبانی نظری پژوهش

بنظر می‌رسد بحث اجتناب مالیاتی، بیشتر در مورد شرکت‌های با جدایی مالکیت مطرح باشد، زیرا افراد حقیقی به خاطر وجود احتمال کشف و جریمه شدن و ریسک‌گریزی و یا انگیزه‌های درونی مثل وظیفه اجتماعی، کمتر درگیر فرار و

¹ Gülşen & Kara

² Ereghaet al

³ Çekin

اجتناب مالیاتی می‌شوند، ولی در سایر شرکت‌ها، به طور معمول، سهامداران انتظار دارند که مدیران به دنبال منافع شخصی خود باشند و تا مادامی که منافع اضافی حاصل از کاهش بدهی‌های احتمالی بیشتر از هزینه‌های اضافی مورد انتظار برای آن‌ها باشد، به دنبال کاهش بدهی‌های مالیاتی و اجتناب مالیاتی باشند. بنابراین، اجتناب مالیاتی می‌تواند انعکاسی از نظریه مسئله نمایندگی باشد و ممکن است منجر به تصمیمات مالیاتی شود که منافع شخصی مدیر را دنبال کند. بنابراین، یکی از چالش‌های پیش روی سهامداران و هیات مدیره، یافتن روش‌ها و انگیزه‌های کنترلی است تا هزینه‌های نمایندگی را به حداقل برسانند (سکین، ۲۰۲۰). دسای و همکاران (۲۰۰۷)، نیز معتقدند مدیرانی که به دنبال منافع شخصی خود هستند، ساختار شرکت را پیچیده‌تر کرده و معاملاتی را که باعث کاهش مالیات می‌شود، انجام می‌دهند و از این طریق منابع شرکت را در جهت منافع شخصی خود به کار می‌گیرند. آنها معتقدند که وجود ماموران مالیاتی قوی باعث افزایش نظارت بر کار مدیران و کاهش سوء استفاده از منابع داخلی شرکت‌ها می‌شود. نکته دیگری که توسط دسای و همکاران (۲۰۰۷)، مطرح شد این است که نحوه حاکمیت و رهبری شرکت‌ها بر روی سطح اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تاثیرگذار است. حاکمیت شرکتی ضعیف باعث افزایش در سطح اجتناب مالیاتی می‌شود. گراهام (۲۰۰۶) معتقد است که اجتناب مالیاتی، منافع نهایی سپر مالیاتی بهره را کاهش می‌دهد و ممکن است بر روی تصمیمات مربوط به ساختار سرمایه تاثیرگذار باشد. از سوی دیگر، اگر اجتناب مالیاتی توسط مقامات مالیاتی تشخیص داده شود، شرکت مجبور به پرداخت‌های اضافی و جریمه می‌شود که باعث کاهش جریان‌های نقدی ورودی و کاهش ثروت سهامداران می‌شود (آلتنباس و همکاران، ۲۰۱۹). باید دانست که نقش مالیات، نحوه محاسبه درآمد مشمول مالیات، چگونگی محاسبه مالیات و تعیین درآمد خالص پس از کسر مالیات از دغدغه‌های مدیران در شرکت‌های بزرگ می‌باشد که این مهم می‌تواند نقش مهمی در تصمیم‌گیری‌های متفاوتی به منظور سرمایه‌گذاری‌های بعدی شرکت و اتخاذ تصمیمات اقتصادی و حتی استراتژیک را برای سازمان ایفا نماید، این تصمیمات بر مبنای حدود اطلاعات درباره رفتار متغیرهای مالی است. رفتار متغیرهای مالی و اقتصادی در شرایط اطمینان و عدم اطمینان و ریسک انواع مختلفی از تصمیم‌گیری‌ها را طلب می‌کند (بارنت و همکاران، ۲۰۲۰). از طرفی؛ برای سرمایه‌گذاران، بستانکاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان تفکیک بدهی‌ها به دو بخش جاری و غیر جاری اهمیت زیادی دارد. زیرا آنها برای تجزیه و تحلیل و مقایسه عملکرد شرکت از ثبت‌های جاری و مفهوم سرمایه در گردش و پیش‌بینی جریان نقدی آتی در مدل‌های سرمایه‌گذاری استفاده می‌کنند. علت با اهمیت بودن بدهی‌های بلندمدت از این جهت است که نسبت بدهی‌ها به حقوق صاحبان سهام با ریسک سرمایه‌گذاری در سهام شرکت رابطه‌ای مستقیم دارد. بالا بودن این نسبت به معنی پر ریسک بودن سرمایه‌گذاری در سهام است. حسابداران به دنبال معیارهایی هستند تا بتوانند به شیوه‌ای مناسب بدهی‌ها را در دو گروه کوتاه‌مدت و بلندمدت قرار دهند و همچنین تصمیم‌گیرندگان نیز بتوانند توانایی شرکت را در تأمین نیازهای جاری و میزان ریسک موجود در پیش‌بینی جریان نقدی آتی را برآورد کنند (بیلی و ملیندا، ۲۰۲۲). حال تحلیل ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی با تأکید بر نقش ساختار مالکیت شرکت‌های تولیدی اهمیت و ضرورت خود را نشان می‌دهد.

پیشینه پژوهش

پیشینه داخلی

عدنان العامری (۱۴۰۴)، به بررسی نقش میانجی‌گری هزینه‌های نمایندگی بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی در شرکت‌های بورس عراق پرداخت. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که اجتناب مالیاتی بر هزینه بدهی در شرکت‌های بورس عراق تاثیر مثبت معنادار دارد. اجتناب مالیاتی بر هزینه‌های نمایندگی در شرکت‌های بورس عراق تاثیر

مثبت معنادار دارد. اجتناب مالیاتی از طریق هزینه‌های نمایندگی بر هزینه بدهی در شرکت‌های بورس عراق تاثیر مثبت معنادار دارد.

اسکندری (۱۴۰۳)، به بررسی تأثیر اجتناب مالیاتی بر هزینه بدهی پرداخت. این پژوهش، از نوع مطالعه توصیفی است. دوره زمانی پژوهش از سال ۱۳۹۲ تا ۱۴۰۱ در نظر گرفته شد. جهت مرتب سازی داده‌ها و آماده نمودن آن‌ها از نرم‌افزار Excel استفاده شده و در مرحله بعد با استفاده از نرم‌افزار Eviews آزمون‌های مورد نظر بر روی داده‌ها صورت گرفتند. نتایج بررسی فرضیه با استفاده از روش رگرسیون پل دیتا حاکی از آن بوده که اجتناب مالیاتی بر هزینه بدهی تأثیر دارد.

ایران فر (۱۴۰۱)، به بررسی تأثیر اجتناب مالیاتی و سرعت اصلاح ساختار سرمایه بر نوسان بازده ناشی از توزیع اطلاعات پرداخت. وی بیان نمود امروزه، موضوع اساسی برای سهامداران و سرمایه‌گذاران، اجتناب از مالیات شرکت‌ها و اصلاح ساختار سرمایه می‌باشد. هدف از این پژوهش، بررسی تاثیر اجتناب مالیاتی و سرعت اصلاح ساختار سرمایه بر نوسان بازده ناشی از توزیع اطلاعات می‌باشد. نتایج پژوهش نشان داد که اجتناب مالیاتی تاثیر معکوس و معناداری بر نوسان بازده ناشی از توزیع اطلاعات دارد. علاوه بر این، اصلاح ساختار سرمایه، تاثیر مستقیم و معناداری بر نوسان بازده ناشی از توزیع اطلاعات دارد.

خدمی پور (۱۴۰۰)، به بررسی تاثیر اجتناب مالیاتی بر ساختار سرمایه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخت. روش تحقیق از نظر ماهیت و محتوایی یک تحقیق از نوع همبستگی بود. به منظور گردآوری ادبیات تحقیق از روش کتابخانه‌ای استفاده شد. روش این تحقیق از نوع توصیفی و همبستگی مبتنی بر داده‌های ترکیبی بود و برای بررسی میان متغیرهای مستقل و وابسته آن از روش آماری رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش مطالعه داده‌های ترکیبی، رگرسیون داده‌های ترکیبی با اثرات ثابت (پنل) صورت گرفت. جامعه آماری این پژوهش، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی سال ۱۳۹۳ تا سال ۱۳۹۸ بود. با استفاده از روش نمونه‌گیری غربالگری حذفی تعداد ۱۰۵ شرکت به عنوان حجم نمونه آماری مورد مطالعه قرار گرفت. تجزیه و تحلیل و پردازش داده‌ها با بهره‌گیری از نرم افزار Eviews9 صورت گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که اجتناب مالیاتی بر ساختار سرمایه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر معناداری دارد. از این رو فرضیه این پژوهش مورد تأیید قرار گرفت.

قادری مصلائی (۱۴۰۰)، به بررسی نقش تعدیل کننده مالکیت نهادی شرکت بر رابطه بین مدیریت سود واقعی و اجتناب مالیاتی پرداخت. وی بیان نمود شرکت‌ها برای رهایی از مالیات، روش‌های متفاوتی را در پیش می‌گیرند و بدین منظور به روش‌های گوناگون سعی در کاهش سود قبل از کسر مالیات به منظور کاهش مالیات پرداختی دارند. اجتناب مالیاتی با استفاده از مدیریت سود را می‌توان به عنوان یکی از نمونه‌های کاهش مالیات پرداختی شرکت‌ها نام برد. بدین منظور اطلاعات ۹۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از داده‌های ترکیبی به روش رگرسیون چندگانه طی دوره زمانی ۱۳۹۴ الی ۱۳۹۸ مورد آزمون قرار گرفت. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد بین مدیریت سود واقعی و اجتناب مالیاتی رابطه مثبت معناداری وجود دارد. بدین معنی که مدیریت سود واقعی باعث افزایش اجتناب از مالیات شرکت‌ها می‌شود. همچنین می‌توان گفت مالکیت نهادی تأثیری بر رابطه بین مدیریت سود واقعی و اجتناب مالیاتی ندارد.

محمدی شاکری (۱۴۰۰)، به بررسی تأثیر تخصص هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی بر نسبت بدهی شرکت‌ها پرداخت. وی بیان نمود تصمیم‌گیری در مورد ساختار سرمایه و نسبت بدهی شرکت‌ها، یکی از چالش‌برانگیزترین و مشکل‌ترین مسائل پیش روی شرکت و حیاتی‌ترین تصمیم در مورد ادامه بقای آنها است. حاکمیت شرکتی شامل رویه‌ها و

ساختارهایی است که برای سهامداران در طی مدیریت امور شرکت ایجاد ارزش می‌کند و در مورد حمایت از امور مورد علاقه کلیه سهامداران اطمینان می‌دهد. رویه‌های حاکمیت شرکتی خوب مانند تخصص هیئت مدیره می‌تواند بر تصمیمات استراتژیک شرکت مانند تامین مالی و نسبت بدهی‌ها تأثیر با اهمیتی داشته باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که تخصص مالی هیئت مدیره تأثیر مثبتی بر نسبت بدهی شرکت‌ها دارد. همچنین نتایج نشان داد که اجتناب مالیاتی تأثیر منفی بر نسبت بدهی شرکت‌ها دارد. علاوه بر این مشخص شد که تخصص مالی هیئت مدیره، ارتباط منفی بین اجتناب مالیاتی و نسبت بدهی شرکت‌ها را تشدید می‌کند.

مسعودیان (۱۳۹۹)، به بررسی رابطه بین قیمت گذاری دارایی‌های سرمایه ای با اجتناب مالیاتی با توجه به نقش تعدیل گر مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخت. وی بیان نمود تعریف اجتناب مالیاتی یکی از نگرانی‌های ادبیات مالی و حسابداری بوده است. معیارهای موجود برای اندازه‌گیری اجتناب مالیاتی پاسخگوی تمام نیازهای اطلاعاتی نمی‌باشد. با این حال در یک تعریف نسبت جامع، اجتناب مالیاتی به‌عنوان مجموعه اقدامات و فعالیت‌های شرکت جهت کاهش پرداخت مالیات تعریف می‌شود. با این حال، رفتارهای اجتناب مالیاتی شرکت را می‌توان به دودسته رفتارهای قابل قبول و غیرقابل قبول طبقه‌بندی نمود. رفتارهای قابل قبول مالیاتی شامل رفتارهایی می‌شود که در چارچوب قانون به‌منظور کاهش پرداخت مالیات می‌شود. ولیکن رفتارهای غیرقابل قبول در برگیرنده سیاست‌های مالیاتی تهاجمی یا به‌عبارت‌دیگر، پرخاشگری مالیات که به‌عنوان زیر مجموعه فرار مالیاتی نیز شناخته می‌شود، می‌باشد. پیشینه خارجی

ها و همکاران (۲۰۲۴)، به تحلیل ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی با تأکید بر نقش ساختار مالکیت شرکتها پرداختند. آنان دریافتند بر اساس فرضیه اول؛ میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی ارتباط معناداری وجود دارد و بر اساس فرضیه دوم؛ ساختار مالکیت بر ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی تأثیر معناداری دارد.

بیلی و ملیندا (۲۰۲۲)، به تحلیل ارتباط میان اهرم مالی و ساختار مالکیت با تمرکز بر نقش تعدیل‌کنندگی اجتناب مالیاتی نقدی و تعهدی پرداختند. آنان نتیجه گرفتند میان ساختار مالکیت و اهرم مالی رابطه وجود دارد، اجتناب مالیاتی نقدی بر رابطه ساختار مالکیت و اهرم مالی تأثیر دارد و اجتناب مالیاتی تعهدی بر رابطه ساختار مالکیت و اهرم مالی تأثیر دارد. الهه و بوراک (۲۰۲۲)، به تحلیل ارتباط میان ساختار تسهیلات مالی و ساختار سرمایه با تمرکز بر نقش تعدیل‌کنندگی اجتناب مالیاتی نقدی و تعهدی پرداختند. آنان دریافتند ارتباط معناداری میان ساختار تسهیلات مالی و ساختار سرمایه وجود دارد، اجتناب مالیاتی نقدی تأثیر معناداری بر ارتباط میان ساختار تسهیلات مالی و ساختار سرمایه دارد و اجتناب مالیاتی تعهدی تأثیر معناداری بر ارتباط میان ساختار تسهیلات مالی و ساختار سرمایه دارد.

بارنت و همکاران (۲۰۲۰)، به بررسی رابطه ساختار مالکیت و اجتناب مالیاتی پرداختند. اما رابطه معناداری میان متغیرهای مذکور یافت نشد. همچنین آنان دریافتند که هر چه میزان نرخ سرمایه‌گذاری‌های خارجی افزایش یابد، اجتناب مالیاتی نیز افزایش می‌یابد. عبارتی دیگر، بین نرخ سرمایه‌گذاری‌های خارجی و اجتناب مالیاتی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. سکین (۲۰۲۰)، به بررسی تأثیر کیفیت ساختار سرمایه و حاکمیت شرکتی بر اجتناب مالیاتی پرداختند. آنان دریافتند در واحدهای تجاری که دارای سطح بالای کیفیت حاکمیت شرکتی هستند، دارای اجتناب مالیاتی کمتری هستند. عبارت دیگر، با افزایش ساختار سرمایه، اجتناب مالیاتی کاهش می‌یابد.

گولسن و کارا (۲۰۱۹)، به بررسی رابطه میان ساختار سرمایه گذاری‌های خارجی و اجتناب مالیاتی پرداختند. آنان دریافتند که هر چه میزان نرخ سرمایه‌گذاری‌های خارجی افزایش یابد، اجتناب مالیاتی نیز افزایش می‌یابد. عبارتی دیگر، بین نرخ سرمایه‌گذاری‌های خارجی و اجتناب مالیاتی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

ارقا و همکاران (۲۰۱۹)، به بررسی رابطه اجتناب مالیاتی و سررسید بدهی با ساختار سرمایه در شرکت‌ها پرداخت. وی دریافت که بین اجتناب مالیاتی، اجتناب مالیاتی از طریق نرخ مؤثر مالیات تعهدی و نقدی، و سررسید بدهی‌ها، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. عبارت دیگر؛ واحدهای تجاری که سطح اجتناب مالیاتی بالایی دارند، بدهی‌های با سررسیدهای بلند مدت را تجربه می‌نمایند.

آلتنباس و همکاران (۲۰۱۹)، به بررسی رابطه ساختار سرمایه و اجتناب مالیاتی پرداختند. اما رابطه معناداری میان متغیرهای مذکور یافت نشد. همچنین نتایج نشان داد در واحدهای تجاری که گزارشگری سود بیشتری دارند، اجتناب مالیاتی ضعیف‌تری دیده می‌شود.

فرضیه‌های پژوهش

- ❖ فرضیه اول: میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکت‌های تولیدی ارتباط معناداری وجود دارد.
- ❖ فرضیه دوم: ساختار مالکیت بر ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکت‌های تولیدی تأثیر معناداری دارد.

مدل تحلیلی و متغیرهای پژوهش

بر اساس پژوهش‌ها و همکاران (۲۰۲۴)، مدل رگرسیونی پژوهش بشرح زیر تبیین می‌گردد.

$$H_1: COD_{it} = \beta_0 + \beta_1 BTD_{it} + \beta_2 AGE_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 CFO_{it} + \beta_5 SIZE_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$H_2: COD_{it} = \beta_0 + \beta_1 BTD_{it} + \beta_2 INST_{it} + \beta_3 BTD * INST_{it} + \beta_4 AGE_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 CFO_{it} + \beta_7 SIZE_{it} + \varepsilon_{it}$$

در ادامه؛ شیوه سنجش عملیاتی متغیرهای پژوهش، به اختصار در جدول ۱ تبیین شده است.

جدول (۱): شیوه ارزیابی متغیرها

نام متغیر	علامت	نوع	نحوه سنجش متغیر
هزینه بدهی	COD	وابسته	هزینه‌های مالی کل دارایی‌های ابتدای دوره
اجتناب مالیاتی	BTD	مستقل	مالیات تشخیصی - مالیات ابرازی سود (زیان) قبل از مالیات
ساختار مالکیت	INST	تعدیلگر	تعداد افراد غیر موظف در ترکیب هیأت‌مدیره تعداد کل اعضای هیأت‌مدیره
عمر شرکت	AGE	کنترلی	لگاریتم طبیعی ماه‌های فعالیت شرکت از زمان پذیرش در بورس تا پایان قلمروی زمانی پژوهش
اهرم مالی	LEVERAGE	کنترلی	کل بدهی‌ها کل دارایی‌ها
جریان‌های نقدی	CFO	تعدیلگر	جریان‌های نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی کل دارایی‌ها
اندازه شرکت	SIZE	کنترلی	لگاریتم ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت در پایان سال.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی است که طرح آن از نوع تجربی و با استفاده از رویکرد پس‌رویدادی است. به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش، از رگرسیون خطی چند گانه که مبتنی بر داده‌های پانل و ترکیبی از

سری‌های مقطعی و زمانی بوده، استفاده شده است که با استفاده از روش‌های آماری و اقتصادسنجی به بررسی تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته می‌پردازد.

در ابتدا با رجوع به بانک‌های اطلاعاتی نظیر پایان‌نامه‌ها، مقالات و پژوهش‌های مشابه، ادبیات مورد نیاز در جهت نگارش مبانی نظری و پیشینه پژوهش، گردآوری می‌گردد.

در ادامه، اطلاعات بانک‌های مورد بررسی انتخاب شده بعنوان نمونه آماری، که اطلاعات آنها، به صورت بانک‌های اطلاعاتی بر روی لوح‌های فشرده موجود بوده و تحت نظارت و بررسی نهادهای مسئول می‌باشند، از طریق مراجعه به صورت‌های مالی حسابرسی شده و نرم‌افزار ره‌آورد نوین گردآوری خواهد شد.

مرحله مربوط به تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه‌ها، بواسطه آنکه نشان دهنده تلاش‌ها و زحمات گذشته می‌باشد، مهمترین بخش در یک پژوهش علمی است. آنچه که در این بخش، اهمیت خود را نشان می‌دهد، این مطلب می‌باشد که پژوهشگر می‌بایست اطلاعات و داده‌ها را در مسیر هدف پژوهش، پاسخگویی به سوالات و ارزیابی فرضیه‌ها، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. در پژوهش حاضر، برای تحلیل داده‌های مربوطه، از آزمون‌های متفاوتی استفاده خواهد شد که می‌توان به شاخص‌های توصیفی در بخش آمار توصیفی و آزمون‌های آماری در بخش آمار استنباطی اشاره نمود. بطور کلی روش‌ها و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش حاضر بشرح زیر تشریح می‌گردد.

❖ انجام آمار توصیفی (جهت بررسی وضعیت عمومی و نمایش عمومی وضعیت متغیرها بر اساس شاخص‌های پراکندگی).

❖ آزمون جاکر برا (بررسی نرمال بودن جملات خطای مدل آزمون فرضیه‌ها).

❖ آزمون نبود همخطی (بررسی نبود همخطی میان متغیرهای مستقل و کنترلی بر اساس شاخص‌های تلورانس و عامل تورم واریانس).

❖ آزمون نبود واریانس ناهمسانی (برای بررسی همسانی واریانس‌ها با استفاده از آزمون وایت).

❖ آزمون چاو (برای بررسی انتخاب داده‌های تابلویی در برابر داده‌های تلفیقی).

❖ آزمون هاسمن (برای بررسی انتخاب روش اثرات ثابت در برابر اثرات تصادفی).

❖ انجام رگرسیون چند گانه.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری در این پژوهش، شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال ۱۳۹۳ تا پایان سال ۱۴۰۲ به مدت ده سال می‌باشد. با توجه به آنکه در پژوهش حاضر، کل جامعه آماری مورد بررسی قرار می‌گیرد، فرآیند نمونه‌گیری مصداق ندارد.

یافته‌های پژوهش

بررسی آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در دوره مورد بررسی

متغیر	نماد	میانگین	میان	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	مشاهدات
هزینه بدهی	COD	۰.۱۵۷	۰.۱۶۸	۰.۲۳۰	۰.۰۹۷	۰.۱۹۴	۰.۴۰۳	۲.۴۹۹	۲۴۰
اجتناب مالیاتی	BTD	۰.۱۵۲	۰.۱۶۳	۰.۲۰۲	۰.۰۵۷	۱.۵۸۶	-۲.۱۰۸	۵.۴۲۸	۲۴۰
ساختار مالکیت	INST	۰.۳۳۳	۰.۴۴۴	۰.۶۶۷	۰.۱۱۱	۳.۱۰۱	۲.۰۶۷	۴.۸۳۲	۲۴۰

۲۴۰	۴۶۵۲	۰.۶۶۱	۰.۰۴۴	۴.۹۷۷	۵.۷۴۰	۵.۳۲۳	۵.۲۷۳	AGE	عمر شرکت
۲۴۰	۲۶۰۹	-۰.۶۵۹	۰.۲۴۱	۰.۳۰۰	۰.۸۸۸	۰.۶۷۵	۰.۶۳۸	LEV	اهرم مالی
۲۴۰	۳.۲۹۷	۱.۱۹۹	۲.۳۶۲	-۰.۱۱۱	۰.۵۶۰	۰.۳۰۳	۰.۲۶۵	CFO	جریان های نقدی عملیاتی
۲۴۰	۴.۱۳۸	۰.۶۲۲	۰.۸۵۵	۱۱.۳۶۸	۲۱.۸۴۶	۱۵.۷۴۵	۱۵.۸۳۵	SIZE	اندازه شرکت

آزمون نرمال بودن متغیر وابسته پژوهش

بدین منظور، برای بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون جارک - برا در محیط نرم افزاری ایویوز استفاده شده است. توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

متغیر وابسته پژوهش دارای توزیع نرمال است: H0

متغیر وابسته پژوهش دارای توزیع نرمال نیست: H1

نتایج آزمون مذکور در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول (۳): نتایج آزمون نرمال بودن متغیر وابسته پژوهش

متغیر	نماد	آماره جارک برا	احتمال آماره جارک برا
هزینه بدهی	COD	۳۲۳.۴۳۷	۰.۰۸۵

با توجه به آنکه مقدار احتمال آماره جارک - برا، بیشتر از سطح خطای ۵٪ می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت متغیر وابسته پژوهش، دارای توزیع نرمال است.

بررسی پایایی متغیرهای پژوهش

پایایی به این معناست که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان، و کوواریانس آنها، در بین سال‌های مختلف، ثابت بوده است. بدین منظور، از آزمون لوین، لین و چو^۱ استفاده شده و نتایج آزمون مذکور در جدول ۴ نشان داده شده است. توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

داده‌ها پایا نیستند: H0

داده‌ها پایا هستند: H1

جدول (۴): نتایج آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد	آماره لوین، لین و چو	احتمال آماره لوین، لین و چو
هزینه بدهی	COD	-۹۷.۶۲۶	۰.۰۰۰۰
اجتناب مالیاتی	BTD	-۲۵.۵۴۸	۰.۰۰۰۰
ساختار مالکیت	INST	-۳۳.۵۴۸	۰.۰۰۰۰
تعامل اجتناب مالیاتی و ساختار مالکیت	BTDINST	-۳۶.۴۵۲	۰.۰۰۰۰
عمر شرکت	AGE	-۷۱.۵۵۱	۰.۰۰۰۰
اهرم مالی	LEV	-۴۶.۱۸۱	۰.۰۰۰۰
جریان‌های نقدی عملیاتی	CFO	-۳۶.۵۴۱	۰.۰۰۰۰
اندازه شرکت	SIZE	-۳۹.۹۸۸	۰.۰۰۰۰

بر اساس نتایج بدست آمده، این نتیجه حاصل شد که متغیرهای پژوهش در دوره بررسی، پایا بوده‌اند. زیرا احتمال آماره آزمون لوین، لین و چو در تمامی متغیرها، کمتر از سطح خطای ۵٪ بوده است.

¹ Levin, Lin & Chu

بررسی همخطی میان متغیرهای پژوهش

نتایج بررسی همخطی میان متغیرهای پژوهش در جدول ۵ نشان داده شده است. چنانچه تلوئرانس^۱ کوچکتر از ۰/۲ یا مقدار عامل تورم واریانس^۲ در بازه یک تا پنج قرار نگیرد، در آن صورت می‌توان نتیجه گرفت همخطی محتمل است.

جدول (۵): بررسی همخطی میان متغیرهای پژوهش

متغیرهای مستقل و کنترلی		آماره‌های همخطی	
نام متغیر	نماد	تلرانس	عامل تورم واریانس
اجتناب مالیاتی	BTD	۰.۴۸۵	۲.۰۶۴
ساختار مالکیت	INST	۰.۴۵۵	۲.۰۴۵
تعامل اجتناب مالیاتی و ساختار مالکیت	BTDINST	۰.۴۹۱	۲.۰۳۷
عمر شرکت	AGE	۰.۴۸۱	۲.۰۲۰
اهرم مالی	LEV	۰.۴۷۱	۲.۳۹۶
جریان‌های نقدی عملیاتی	CFO	۰.۴۰۲	۲.۱۰۸
اندازه شرکت	SIZE	۰.۴۵۷	۲.۲۴۳

با توجه به آنکه مقدار تلرانس در همه متغیرها، بیشتر از ۰/۲ بوده و مقدار عامل تورم واریانس کمتر از پنج می‌باشد، لذا می‌توان نتیجه گرفت که میان متغیرهای مذکور، همخطی وجود ندارد.

آزمون واریانس ناهمسانی

در پژوهش حاضر، برای تشخیص واریانس ناهمسانی از آزمون وایت^۳ استفاده شده است و نتایج در جدول ۶ بیان شده است. توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

همسانی واریانس: H0

ناهمسانی واریانس: H1

جدول (۶): نتایج بررسی واریانس ناهمسانی

فرضیه	آماره وایت	درجه آزادی	احتمال آماره وایت
اول	۲.۲۶۹	(۳,۱۵۷)	۰.۰۷۴۱
دوم	۲.۷۰۰	(۳,۲۱۱)	۰.۰۷۱۲

نتایج به دست آمده حاکی از آن است مقدار احتمال آزمون مذکور، بیشتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، لذا حاکی از همسانی واریانس بوده و ملاحظه شد که مشکل ناهمسانی واریانس وجود ندارد.

آزمون F لیمر و هاسمن

قبل از آزمون فرضیه‌های پژوهش، به انتخاب الگوی رگرسیونی مناسب پرداخته شده است. در مرحله نخست، با استفاده از آزمون F لیمر، به انتخاب الگوی داده‌های تلفیقی در برابر داده‌های تابلویی پرداخته شده است. فرض‌های مربوط به این آزمون بصورت زیر تبیین می‌گردند:

پذیرش داده‌های تلفیقی: H0

پذیرش داده‌های تابلویی: H1

¹ Tolerance
² VIF
³ White Test

نتیجه آزمون مذکور در جدول ۷ نشان داده شده است.

جدول (۷): انتخاب الگوی داده‌های تابلویی در مقابل داده‌های تلفیقی در فرضیه‌های پژوهش

فرضیه	آماره F لیمر	درجه آزادی	احتمال آماره F لیمر
اول	۱۲.۴۲۴	(۱۲۲,۴۸۵)	۰.۰۰۰۰
دوم	۱۰.۹۷۲	(۱۲۲,۴۸۵)	۰.۰۰۰۰

بر طبق داده‌های جدول فوق، مقدار احتمال آماره F لیمر، کمتر از سطح خطای ۵٪ می‌باشد. لذا الگوی مناسب برای فرضیه‌های پژوهش، استفاده از روش داده‌های تابلویی می‌باشد.

به دلیل انتخاب مدل داده‌های تابلویی در برابر داده‌های تلفیقی، به منظور انتخاب الگوی اثرات ثابت در برابر الگوی تصادفی، جهت انجام رگرسیون داده‌های ترکیبی، از آزمون هاسمن استفاده شده است. فرض‌های مربوط به این آزمون بصورت زیر تبیین می‌گردند:

استفاده از روش اثرات تصادفی: H_0

استفاده از روش اثرات ثابت: H_1

نتیجه آزمون مذکور در جدول ۸ نشان داده شده است.

جدول (۸): انتخاب الگوی اثرات ثابت در مقابل اثرات تصادفی در فرضیه‌های پژوهش

فرضیه	آماره هاسمن	درجه آزادی	احتمال آماره هاسمن
اول	۳۷.۰۲۴	۷	۰.۰۰۰۰
دوم	۱۱.۶۹۸	۷	۰.۰۰۰۰

همانگونه که مشخص است، مقدار احتمال آماره آزمون هاسمن کمتر از سطح خطای ۵٪ می‌باشد. لذا استفاده از الگوی ثابت در برابر الگوی اثرات تصادفی در فرضیه‌های پژوهش تأیید می‌گردد.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

آزمون فرضیه اول

مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه مذکور در جدول ۹ به نمایش گذاشته شده است.

جدول (۹): مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه اول

آماره ها متغیر ها	نماد	ضرایب رگرسیونی	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مقدار ثابت	C	۹.۸۹۰	۰.۳۷۲	۰.۷۰۹۴
اجتناب مالیاتی	BTD	۲۸.۴۳۸	۴.۳۶۴	۰.۰۰۰۰
عمر شرکت	AGE	۱۰.۶۵۸	۴.۲۷۴	۰.۰۰۰۰
اهرم مالی	LEV	۵.۴۵۱	۱۹.۷۵۸	۰.۰۰۰۰
جریان‌های نقدی عملیاتی	CFO	۹.۰۷۸	۱.۳۳۲	۰.۱۸۳۳
اندازه شرکت	SIZE	-۸.۰۴۷	-۲.۵۲۴	۰.۰۱۱۹
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	دوربین واتسون	آماره F	احتمال آماره F
۰.۸۶۹	۰.۸۶۱	۱.۹۸۵	۲۱.۰۰۵	۰.۰۰۰۰

بر اساس مندرجات جدول فوق در می‌یابیم که:

میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکتهای تولیدی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. زیرا ضمن مثبت بودن علامت ضریب رگرسیونی (۲۸.۴۳۸) سطح معنی داری آن (۰.۰۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ می باشد که یافته های فوق در راستای فرضیه اول؛ بوده و حاکی از تأیید آن دارد.

بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده مدل، حدود ۸۶٪ تغییرات متغیر وابسته، توسط تغییرات متغیرهای توضیحی که در مدل مذکور پیش بینی شده بود، قابل توضیح است.

برای بررسی خود همبستگی میان متغیرهای پژوهش از آزمون دوربین – واتسون استفاده شده است که چون مقدار آن در بازه بهینه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد، بیان کننده این مطلب است که همبستگی بین واریانس جملات خطا دارای تأثیر گذاری جدی نبوده؛ دارای استقلال بوده و فرض وجود خودهمبستگی میان متغیرها، رد می گردد.

در نهایت به منظور بررسی معنادار بودن مدل، از آزمون F استفاده شد و چون احتمال آماره آزمون مذکور (۰.۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ می باشد، معنادار بودن رگرسیونی برازش شده تأیید می گردد؛ بعبارت دیگر؛ کلیت رگرسیون بصورت خطی، قابل اعتماد است.

آزمون فرضیه دوم

مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه مذکور در جدول ۱۰ به نمایش گذاشته شده است.

جدول (۱۰): مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه دوم

آماره ها متغیرها	نماد	ضرایب رگرسیونی	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مقدار ثابت	C	۵.۸۵۵	۰.۷۵۴	۰.۴۵۱۱
اجتناب مالیاتی	BTD	۷.۳۳۳	۳.۰۱۶	۰.۰۰۹۳
ساختار مالکیت	INST	-۲.۱۹۹	-۰.۹۲۷	۰.۳۵۴۳
تعامل اجتناب مالیاتی و ساختار مالکیت	BTDINST	-۱.۰۱۴	-۳.۱۲۷	۰.۰۱۱۸
عمر شرکت	AGE	-۶.۹۱۹	-۰.۵۹۲	۰.۵۵۴۰
اهرم مالی	LEV	-۱.۱۲۶	-۰.۳۴۷	۰.۷۲۸۷
جریان های نقدی عملیاتی	CFO	-۳.۱۳۴	-۰.۷۲۴	۰.۴۶۹۰
اندازه شرکت	SIZE	۱.۰۷۹	۰.۹۵۲	۰.۳۴۱۲
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	دوربین واتسون	آماره F	احتمال آماره F
۰.۸۶۷	۰.۸۰۳	۲.۰۰۵	۹.۶۵۲	۰.۰۰۰۰

بر اساس مندرجات جدول فوق در می یابیم که:

ساختار مالکیت بر ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکتهای تولیدی تأثیر منفی و معناداری دارد. زیرا ضمن منفی بودن علامت ضریب رگرسیونی (-۱.۰۱۴) سطح معنی داری آن (۰.۰۱۱۸)، کمتر از سطح خطای ۵٪ می باشد که یافته های فوق در راستای فرضیه دوم؛ بوده و حاکی از تأیید آن دارد.

بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده مدل، حدود ۸۰٪ تغییرات متغیر وابسته، ضمن توجه به تأثیر متغیرهای کنترلی، توسط تغییرات متغیرهای توضیحی که در مدل مذکور پیش بینی شده بود، قابل توضیح است.

برای بررسی خود همبستگی میان متغیرهای پژوهش از آزمون دوربین – واتسون استفاده شده است که چون مقدار آن در بازه بهینه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد، بیان کننده این مطلب است که همبستگی بین واریانس جملات خطا دارای تأثیر گذاری جدی نبوده؛ دارای استقلال بوده و فرض وجود خودهمبستگی میان متغیرها، رد می گردد.

در نهایت به منظور بررسی معنادار بودن مدل، از آزمون F استفاده شد و چون احتمال آماره آزمون مذکور (۰.۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ می‌باشد، معنادار بودن رگرسیون برازش شده تأیید می‌گردد؛ عبارت دیگر؛ کلیت رگرسیون بصورت خطی، قابل اعتماد است.

بحث و نتیجه‌گیری حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش

فرضیه اول پژوهش حاضر به شرح زیر تشریح می‌گردد.

میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکتهای تولیدی ارتباط معناداری وجود دارد.

در این مسیر پس از انجام آزمون فروض کلاسیک با استفاده از آزمون‌های وایت، F لیمر هاسمن؛ ضمن تأیید عدم وجود واریانس‌های ناهمسانی، از روش داده‌های تابلویی با استفاده از روش استفاده از اثرات ثابت استفاده شد که نتایج حاصله، تأکید بر این مطلب داشت که میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکتهای تولیدی ارتباط معناداری مثبت و معناداری وجود دارد. این تأثیر؛ با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده (۸۶٪) ضعیف و با توجه احتمال آماره t (۰.۰۰۰۰۰) کاملاً معنادار می‌باشد که یافته‌های مذکور در انطباق با فرضیه اول بوده و حاکی از تأیید آن دارد که یافته‌های مذکور در انطباق با یافته‌های فیلی (۱۳۹۸)، ها و همکاران (۲۰۲۴)، و پولیام (۲۰۲۰)، می‌باشد. بر این اساس میتوان بیان داشت اجتناب مالیاتی به معنای استفاده از روش‌های قانونی (نه فرار مالیاتی غیرقانونی) برای کاهش تعهدات مالیاتی است. شرکت‌های تولیدی به دلیل حجم بالای معاملات و دارایی‌های ثابت، فرصت‌های بیشتری برای کاهش مالیات دارند. اگر شرکت از بدهی زیاد استفاده کند، ممکن است به دلیل ریسک بالاتر، هزینه بدهی افزایش یابد، حتی اگر از مزایای مالیاتی بهره برد (چون بهره بدهی قابل کسر از مالیات است). از طرفی کاهش مالیات از طریق اجتناب مالیاتی، جریان نقدی را بهبود می‌بخشد و توانایی شرکت برای بازپرداخت بدهی‌ها را افزایش می‌دهد، که ممکن است هزینه بدهی را کاهش دهد. شرکت‌های تولیدی می‌توانند با بهینه‌سازی ساختار مالی (ترکیب بدهی و حقوق صاحبان سهام) و استفاده از مشوق‌های مالیاتی، هم هزینه بدهی را مدیریت کنند و هم مالیات را کاهش دهند. رعایت تعادل نیز بین ریسک و سودآوری مهم است.

بحث و نتیجه‌گیری حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش

فرضیه دوم پژوهش حاضر به شرح زیر تشریح می‌گردد.

ساختار مالکیت بر ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکتهای تولیدی تأثیر معناداری دارد.

در این مسیر پس از انجام آزمون فروض کلاسیک با استفاده از آزمون‌های وایت، F لیمر هاسمن؛ ضمن تأیید عدم وجود واریانس‌های ناهمسانی، از روش داده‌های تابلویی با استفاده از روش استفاده از اثرات ثابت استفاده شد که نتایج حاصله، تأکید بر این مطلب داشت که ساختار مالکیت بر ارتباط میان اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی شرکتهای تولیدی تأثیر معناداری دارد. این تأثیر، با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده (۸۰٪) قوی و با توجه احتمال آماره t (۰.۰۱۱۸) معنادار می‌باشد که یافته‌های مذکور در انطباق با فرضیه دوم بوده و حاکی از تأیید آن دارد که یافته‌های مذکور در انطباق با یافته‌های ها و همکاران (۲۰۲۴)، علی محمدی (۱۳۹۸)، و پولیام (۲۰۲۰)، می‌باشد. بر این اساس میتوان بیان داشت ساختار مالکیت یکی از عوامل کلیدی است که می‌تواند رابطه بین اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی را در شرکت‌های تولیدی تحت تأثیر قرار دهد. مالکیت متمرکز (مثلاً خانواده‌ها، دولت یا سهامداران عمده) در مقابل مالکیت پراکنده (سهامداران خرد) می‌تواند انگیزه‌ها و رفتارهای مالی شرکت را تغییر دهد. شرکت‌هایی که مالکیت متمرکز دارند (مثلاً توسط یک خانواده، دولت یا سرمایه‌گذاران نهادی کنترل می‌شوند)، معمولاً اجتناب مالیاتی بالاتری دارند زیرا سهامداران

عمده انگیزه بیشتری برای کاهش مالیات دارند تا ثروت خود را حفظ کنند و کنترل بیشتر بر مدیریت، اجرای راهبردهای پیچیده‌تر مالیاتی (مثل انتقال قیمت‌گذاری یا استفاده از مشوق‌ها) را تسهیل می‌کند. در شرکت‌های با مالکیت متمرکز، سهامداران عمده نظارت بیشتری بر مدیران دارند و می‌توانند از اجتناب مالیاتی برای افزایش ثروت سهامداران استفاده کنند. در شرکت‌های با مالکیت پراکنده نیز، نظارت ضعیف‌تر است و ممکن است مدیران به جای بهینه‌سازی مالیاتی، به منافع شخصی فکر کنند.

پیشنهادات

پیشنهادات مبتنی بر یافته‌های اول پژوهش

* به مدیران واحدهای تجاری پیشنهاد می‌گردد که از کاهش اجتناب مالیاتی؛ زمینه‌های کاهش هزینه‌های بدهی را فراهم آورند.

* به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد که واحدهای هدف سرمایه‌گذاری را بر اساس میزان اجتناب مالیاتی رتبه بندی طبقه‌بندی نموده و انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری را در واحدهایی انجام دهند که در سطح نازلی از نظر اجتناب مالیاتی باشند. زیرا به تبع این امر؛ در این‌گونه واحدها، هزینه بدهی در سطح مطلوب بوده و این امر تضمین‌کننده انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری موفق می‌باشد.

* به مراجع استانداردگذاری سازمان بورس پیشنهاد می‌گردد که به تدوین دستورالعمل‌ها و الزامات لازم در جهت سنجش صحیح اجتناب مالیاتی بپردازند.

پیشنهادات مبتنی بر یافته‌های دوم پژوهش

* به مدیران واحدهای تجاری پیشنهاد می‌گردد که از استفاده بیشتر از اعضای غیرموظف در ترکیب هیات مدیره؛ زمینه‌های کاهش هزینه‌های بدهی را فراهم آورند.

* به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد که واحدهای هدف سرمایه‌گذاری را بر اساس میزان اجتناب مالیاتی رتبه بندی طبقه‌بندی نموده و انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری را در واحدهایی انجام دهند که در سطح نازلی از نظر اجتناب مالیاتی باشند. زیرا به تبع این امر؛ در این‌گونه واحدها، استفاده از اعضای غیرموظف در ترکیب هیات مدیره در سطح مطلوب بوده و این امر تضمین‌کننده انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری موفق می‌باشد.

پیشنهادات برای پژوهش‌های آتی

در جهت روشن شدن ابعاد بیشتر اهمیت پژوهش حاضر؛ موضوعات زیر به عنوان موضوعاتی برای محققین آتی پیشنهاد می‌گردد.

- ❖ بررسی ارتباط بین اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی با تاکید بر نقش ساختار مالکیت در چرخه حیات شرکتها.
- ❖ بررسی ارتباط بین اجتناب مالیاتی و خوانایی گزارش‌های مالی.
- ❖ بررسی ارتباط بین اجتناب مالیاتی و خوانایی گزارش‌های حسابرسی.
- ❖ بررسی نقش سایر فاکتورهای حاکمیت شرکتی بر ارتباط بین اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی.
- ❖ بررسی نقش کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر ارتباط بین اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی.

محدودیت‌های پژوهش

در انجام هر پژوهش، مجموعه‌ای از عوامل وجود دارند که خارج از کنترل محقق می‌باشند. اما بطور بالقوه می‌تواند نتایج یک پژوهش را تحت تأثیر قرار دهد. بدین منظور، ضرورت دارد نتایج یک پژوهش علمی، با مد نظر قرار دادن

محدودیت‌های موجود، مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. پژوهش حاضر نیز از این مقوله مستثنی نبوده و دارای محدودیت‌هایی بشرح زیر بود:
عدم وجود استانداردهای لازم برای سنجش صحیح اجتناب مالیاتی.

منابع

- ✓ اسکندری، فاطمه، (۱۴۰۳)، تأثیر اجتناب مالیاتی بر هزینه بدهی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت - مالی - مهندسی مالی و مدیریت ریسک، موسسه آموزش عالی رجاء، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی.
- ✓ ایران فر، حمیدرضا، (۱۴۰۱)، بررسی تأثیر اجتناب مالیاتی و سرعت اصلاح ساختار سرمایه بر نوسان بازده ناشی از توزیع اطلاعات، پایان‌نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، دانشگاه لرستان.
- ✓ خدای پور، احمد، (۱۴۰۰)، تأثیر اجتناب مالیاتی بر ساختار سرمایه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان‌نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی کرمان، گروه حسابداری و مدیریت.
- ✓ عدنان العامری، حسین علی، (۱۴۰۴)، نقش میانجی‌گری هزینه‌های نمایندگی بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و هزینه بدهی در شرکت‌های بورس عراق. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، دانشگاه مازندران، دانشکده علوم اقتصادی و اداری.
- ✓ قادری مصلائی، محمدکاظم، (۱۴۰۰)، بررسی نقش تعدیل‌کننده مالکیت نهادی شرکت بر رابطه بین مدیریت سود واقعی و اجتناب مالیاتی، پایان‌نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد، پردیس آزادی.
- ✓ محمدی شاکری، مهدی، (۱۴۰۰)، بررسی تأثیر تخصص هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی بر نسبت بدهی شرکت‌ها، پایان‌نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد.
- ✓ مسعودیان، صلاح الدین، (۱۳۹۹)، بررسی رابطه بین قیمت‌گذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با اجتناب مالیاتی با توجه به نقش تعدیل‌گر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ارومیه، پردیس دانشگاهی.
- ✓ Barnett, W. A., Javadi, F., and Ftiti, Z.(2020).Causal relationships between inflation and inflation uncertainty. *Studies in Nonlinear Dynamics & Econometrics*, 24(5), 38-56 .
- ✓ Billy Ivan Tansuria, Melinda Lydia Nelwan.(2022).Level of Firm Ownership and Tax Planning Practices: Evidence from Indonesia. *Open Journal of Accounting*, 2022, 11, 126-148
- ✓ Eregha, P. B., and Ndoricimpa A.(2019).Inflation, Output Growth and their Uncertainties: A Multivariate GARCH-M Modeling Evidence for Nigeria. *African Governance and Development Institute*, 6, 1-15 .
- ✓ Gülşen, E., and Kara, H. (2019). Measuring Inflation Uncertainty in Turkey. *Central Bank Review*
- ✓ Ha, Altınbaş, and Toptaş, B.A.(2024).Türkiye'de Enflasyon ve Enflasyon Belirsizliği İlişkisi. *Belirsizlik Altında Ekonomik Kararlar ve Politikalar Sempozyumu*, May, 1-36, <https://www.researchgate.net/publication/333396408>. Date of access: 10.09.2020 .
- ✓ Hogan, B., and T. Noga.(2010).The Association between Changes in Auditor Provided Tax Services and Corporate Tax Avoidance Working paper, Northeastern University and Bentley University.